

Molnár Zsolt – Szabados Klára – Alen Kiš – Jelena Marinkov –
Bíró Marianna – Öllerer Kinga – Babai Dániel –
Katona Krisztián – Ulicsni Viktor – Demeter László

ERDEI ÉS MOCSÁRI SERTÉSTARTÁS A SZERÉMSÉGBEN

A svinjarok hagyományos ökológiai tudása

Bevezető

A középkori és az újkori Európában a sertések legeltetése erdőkben, legelőkön és mocsarakban jelentősen hozzájárult a nemesség, városi polgárság és parasztság jólétéhez.¹ Nem csoda, hogy az erdők területét gyakran úgy adták meg, hogy az hány sertést tudott eltartani.² Mégis kevés információval rendelkezünk a disznópásztorok ökológiai tudásáról, a sertések táplálkozási szokásairól és az erdőkre gyakorolt hatásokról (kivéve az ibériai dehesa sertéseit³). A 20. század folyamán az erdőben és mocsarakban történő szabad sertéstartás szinte teljesen eltűnt Európából. A Száva-mente az egyik utolsó hely, ahol a sertéstartók (*svinjarok*) napjainkban is mélyen a múltban gyökerező hagyományos ökológiai tudásukra alapozva tartják sertéseiket az ártéri erdőben és mocsarakban.⁴ Mindeközben Európa-szerte egyre inkább javasolják a természetvédelmi kezelések és a biogazdálkodás területén az extenzív sertéstartást, többek között állatjóléti szempontból is.⁵

¹ *Alexandra L. Wealleans*: Such as Pigs Eat: The Rise and Fall of the Pannage Pig in the UK. *Journal of the Science of Food and Agriculture* 93. (2013) 2076–2083.; *Szabadsfalvi József*: Az extenzív sertéstenyésztés emlékei Magyarországon. In: A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1969–1970. Szerk. Dankó Imre. Debrecen 1971.; *Balassa Iván*: A magyar sertéstartás történetének néhány kérdése. In: A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei 1988–1989. Szerk. Pintér János. Bp. 1990. 235–252.; *Peterscsák Tivadar*: Az erdő szerepe Észak-Magyarország népi állattartásában. In: *Agria – Az Egri Múzeum Évkönyve – Annales Musei Agriensis* 24. Szerk. Bodó Sándor – Peterscsák Tivadar. Eger 1988. 279–296.; *Takáts Gyula*: Somogyi pásztorvilág. Kaposvár 1986.

² *Wealleans, A. L.*: Such as pigs eat i. m.

³ *Vicente Rodríguez-Estévez et al.*: Foraging of Iberian Fattening Pigs Grazing Natural Pasture in the Dehesa. *Livestock Science* 120. (2009) 135–143.

⁴ *Alen Kiš et al.*: Advocating ESAV in Bosut Forest Area: Integrating Biodiversity and Ecosystem Services in Natural Resource Management. Case Study for GIZ Open Regional Fund for South-East Europe – Biodiversity (ORF BD) sub-project ‘Ecosystem Services and Valuation (ESAV) in Future Course of Action in South-East Europe Region’. Novi Sad 2018.; *Zsolt Molnár et al.*: Preserving for the Future the – Once Widespread but Now Vanishing – Knowledge on Traditional Pig Grazing in Forests and Marshes (Sava-Bosut Floodplain, Serbia). *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* 17. (2021) 56. tanulmány. (<https://bit.ly/3y2jWZ7>, letöltés 2022. jún. 28.)

⁵ *Burkhard Beinlich – Peter Poschlod*: Low Intensity Pig Pastures as an Alternative Approach to Habitat Management. In: *Pasture Landscapes and Nature Conservation*. Berlin–Heidelberg 2002. 219–226.; *Marianna Bíró et al.*: Conservation and Herding Co-benefit from Traditional Extensive Wetland Grazing. *Agriculture Ecosystems and Environment* 300. (2020) 106983. (<https://bit.ly/3P73AFJ>, letöltés 2022. jún. 28.); *Marianna Bíró et al.*: Reviewing Historical Traditional Knowledge for Innovative

A hagyományos sertéstartás és a kapcsolódó hagyományos ökológiai tudás feltárása nemcsak ökológiai szempontból fontos, hanem tájaink történetének, ezen belül a gazdálkodás, illetve az ember és természet kapcsolata történetének megismeréséhez is alapvető. Habár sok történeti dokumentum szól a makkoltatásról, az extenzív sertéstartásról, ezek ökológiai szempontokat is figyelembe vevő történettudományi értékelése nehéz e gazdálkodási forma mélyebb ökológiai ismeretének hiányában.

Kutatásunk fő célja az volt, hogy dokumentáljuk a sertéstartás eltűnőben lévő hagyományos ökológiai tudását és gyakorlatát egy természetközeli területen, a szerbiai Száva és Boszut folyók árterén, zárt, üde erdőkben és sásos, kákás mocsarakban. Ma már legfeljebb száz ember bírja e tudást Közép-Európában, akik szinte kivétel nélkül 60 év feletiek. Tanulmányunkban a vadon élő növény- és állatfajok disznók általi fogyasztása kapcsán meglévő, illetve a táplálkozás évszakos dinamikájáról szóló tudásra fókuszáltunk.

Kutatási terület és módszer

Az erdei sertéstartást Szerbiában, Morović és Višnjićevo falvakat szegélyező erdőkben (illetve kis részben Jamenában), a Szerb Köztársaság, Bosznia-Hercegovina és a Horvát Köztársaság hármashatára közelében kutattuk. A vizsgált terület a híres szlavóniai tölgyerdőkben található, melyek fő hasznosítási módja egészen a 19. század végéig a sertés-, valamint a szarvasmarha- és juhlegeltetés volt. A vizsgált területet napjainkban is erdők uralják, amelyekbe ártéri mocsarak és a falvak körül szántóföldek ágyazódnak. A területet az 1930-as években lezajlott folyószábályozások során elvágták az élő vizektől, így a 20. század során egyre szárazabbá vált. Az erdőket a magasabban fekvő területeken kocsányos tölgy és gyertyán, az alacsonyabban fekvő területeken magyar kőris uralja.

A Száva folyó árterének hatalmas síkvidéki erdő-mocsár komplexumában a szervezett sertéstenyésztés beépült a hagyományos erdőgazdálkodásba.⁶ A mai svinjарok még számos hagyományos gyakorlatot folytatnak, de közben adaptálják és újítják is azokat, átvéve a modern állattenyésztés egyes elemeit.⁷ A hajdani külterjes fajták helyett manapság Yorkshire, Duroc, Landrace és Piértrain fajtákat tartanak, illetve többnyire ezek hibridjeit. Az erdei sertéstartás fő célja a

Conservation Management: A Re-evaluation of Wetland Grazing. *Science of the Total Environment* 666. (2019) 1114–1125. (<https://bit.ly/3ub3yEp>, letöltés 2022. jún. 28.).

⁶ *Kozarac József*: A Száva-menti tölgyerdők újraerdősítésének kérdéséhez. *Erdészeti Lapok* 25. (1886) 370–381.

⁷ *Máté Gábor*: Vízkezelés és erdei sertéstartás a szerémségi Bázaközben. In: *Víz, ember, örökség. Tanulmányok a 90 éve született Solymos Ede tiszteletére*. Szerk. Kothencz Kelemen. Baja 2017. 103–118.

gazdaságosság (olcsóbb), de a hús jó minőségét a svinjarok és a helyiek is nagyra értékelik (a sült malac és a kulen – helyi, színhúsból készült kolbász – ízletesebb, ha erdei sertésből készítik). A hús hasonló minőségű, mint a híres ibériai sonka, de sokkal kevésbé ismert. A svinjarok szerint a kocák egészségesebbek és feltűnően hosszabb ideig termékenyek az erdőben (10-12 év), mint ha otthon tartanák őket (5-6 év), és tovább is élnek. „Az erdő egészségesen tartja és gyógyítja a sertéseket.” Az elmúlt 10-20 évben egyre kevesebb svinjar tart sertéseket az erdőben, így az állatok száma és az általuk használt terület is jelentősen csökkent. A svinjarok 50-150 sertést (ma már sokszor kevesebbet) tartanak egy kb. 30-100 hektáros területen (összesen <2000, sőt az utóbbi években összesen <100 sertést). Amióta az aranyakálok újra benépesítették a területet, a legtöbb svinjar csak <10-30 kocát tart az erdőben, míg a malacokat elválasztás után a faluba viszik. Az 1950–1960-as évekig az erdőben tartott sertések száma sokkal magasabb volt, elérte a 30-50 ezret, nem ritkán a több százat gazdánként. A svinjarok a közeli falvakban élnek, az erdőben saját sertéseiket tartják, általában naponta több órára meglátogatják őket, ellenőrzik az egészségi állapotukat, és szükség szerint (aszályban és hóban) plusz takarmányt, többnyire kukoricát adnak nekik. A kocákat egész évben az erdőben tartják, de az erdőben született malacokat gyakran otthon nevelik félintenzív körülmények között, intenzív takarmányon (részben az aranyakál megjelenése miatt). A sertések állatorvosi ellenőrzés alatt állnak, modern gyógyszerek alkalmazásával.

Szándékosan iteratív és rugalmas kutatási módszert alkalmaztunk, amely kombinálta és váltogatta a beltéri és kültéri interjúkat, a részvételi terepmunkát, a tájsétákat és a sertések táplálkozási viselkedésének személyes, vizuális megfigyelését (ez utóbbit 2019-ben 7 hónapban, összesen 21 napon át), hogy a lehető legsokoldalúbban áshassunk e tudás mélyére.⁸ Hét nagy tudású svinjarral készítettünk interjúsorozatot. Egyrészt képeket mutattunk a helyben előforduló erdei, mocsári és egyéb növény- és állatfajokról, másrészt megkérdeztük őket a disznók táplálékkereső magatartásáról, annak szezonális változásairól (januártól decemberig), továbbá arra is kíváncsiak voltunk, hogy hogyan változott a sertéstartás és a sertések táplálékkereső magatartása az interjúalanyok gyermekkorára, azaz az 1940–1960-as évektől. A megkérdezett svinjarok mindannyian 60 évesnél idősebbek voltak, és életük java részében sertéstartással foglalkoztak. Az első interjú előtt minden svinjartól előzetes tájékoztatáson alapuló beleegyezést (FPIC) kértünk,

⁸ *Zsolt Molnár et al.*: Preserving for the Future i. m.; *Zsolt Molnár – Dániel Babai*: Inviting Ecologists to Delve Deeper into Traditional Ecological Knowledge. *Trends in Ecology & Evolution* 36. (2021) 679–690.; *Zsolt Molnár et al.*: Knowledge Co-production with Traditional Herders on Cattle Grazing Behaviour for Better Management of Species-rich Grasslands. *Journal of Applied Ecology* 57. (2020) 1677–1687.

betartva a Nemzetközi Etnobiológiai Társaság etikai kódexét és az Európai Unió GDPR-ját.⁹ Az interjúkat teljes egészében legéptük (520 000 karakter), majd adatbázist hoztunk létre, amelyben az adatokat fajok és hónapok szerint is csoportosítottuk. A vizuális megfigyelés, a részvételi terepmunka és a tájséták során készített összes terepi feljegyzést szintén legéptük, majd beillesztettük az adatbázisba. A svinjaroktól származó idézeteket idézőjelekkel jelöltük.

Az erdőkben és mocsarakban való táplálkozás éves dinamikája

A sertések az év során és a különböző időjárású, illetve makktermésű években lényegesen eltérő módon táplálkoznak az erdőkben és a mocsarakban. Az alábbiakban hónapos bontásban foglaljuk össze a svinjarok tapasztalatait. Az utóbbi 10-20 év jellemzése után röviden – és szintén a svinjarok elmondásai alapján – összefoglaljuk, hogy a múltban, pontosabban az 1940-es és 1970-es évek között mennyire volt hasonló vagy eltérő a sertések tartása, táplálkozása, viselkedése.

1. kép Sertések a Boszut és Száva folyók árterén (2019)

Forrás: Rövidfilm a sertések viselkedéséről a Boszut és Száva folyók árterén.
(Elérhetősége: <https://bit.ly/3bECEP7>)

⁹ ISE International Society of Ethnobiology. International Society of Ethnobiology Code of Ethics (with 2008 additions), International Society of Ethnobiology. Vermont 2006. (<https://bit.ly/3I0oaFa>); EU 2016/679 The General Data Protection Regulation, regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council, of 27 April 2016, Bruxelles; <https://gdpr-info.eu/>).

A svinjarok elmondása szerint januárban, ha van, a disznók mindig makkot esznek, ez az elsődleges táplálékuk. Fogyasztanak földgilisztát is, ha nincs nagy fagy, bár 10 cm mélységig a fagyott talajt is képesek feltörni és túrni. Az erdőben legelnek (apró sásokat, borostyánt és szedret, az avar alól is), a száraz mocsarakban legelnek és túrnak (a mocsári nőszirm, szittyó- és sásfajok, valamint a virágkása gyökerét, telelő csigákat), és mindenfelé keresik a lehullott gyümölcsöket (galagonya, kökény, vadkörte). A disznók a makkot az erdei egerek földalatti, tuskó alatti raktáraiban is megtalálják. Ha tehetik, mindig túrnak, hóban mélyebbre. Ha hó nélküli, száraz tél van, akkor makkot, megpuhult gyertyánmagokat, „gyökereket” (például csillagpázsit- vagy tarackbúzagyöktörzset) esznek, és mindenféle zöld levelet lelegelnek. Mély hóban a svinjarok kukoricát és lucernaszénát adnak nekik. Az állatok a hó alatt is keresgélnek, de nem mennek messzire a szálláshelyüktől (<1 km). A 20. század második felében januárban a sertések a mocsarakba jártak gyökereket enni, és mindent megettek, amit tudtak, nem válogattak. A régi Sremska lasa sertésfajta képes volt túlélni az erdőben a telet is kiegészítő takarmány nélkül. A jó makkhozamú évek természetesen akkoriban is sokkal kedvezőbbek voltak jószágnak és gazdának egyaránt.

A február (a január és az augusztus mellett) a legnehezebb hónap az erdőben. (A disznók makkot, gilisztát és gyökereket esznek, illetve legelnek. Ha nincs makk, több vadkörtét és vadalmát fogyasztanak. A hideg önmagában különösebben nem viseli meg őket, a hideg eső viszont igen, illetve sok múlik a hó mennyiségén is. A salátaboglárka és a szártalan kankalin, illetve a fehér tippan február végén már kezd nőni a napos helyeken, ezek az első friss zöldek, így ezeket legelik. Az 1980-as évek előtt több volt a disznó (kb. tízszer ennyi), és kevesebb a télire természetett takarmány. A telek hidegebbek voltak, sok hóval, így nehéz volt a túlélés, különösen a tél végén.

Márciusban makkot esznek és gilisztáért (valamint a bársonylegység lárvájáért) túrnak. A makk márciusra megédesedik, mert kicsírázik. Az állatok főként a növekvő salátaboglárkát legelik, de más tavaszi növényeket is, ahogyan azok a melegtől és az esőtől függően növekednek. Ha megvan a bársonylegység jelentősebb felszaporodásához szükséges nedvesség, a disznók hóolvadás után keresik és szívesen eszik azok avarban élő lárváit, ebben az időszakban ez különösen fontos táplálékforrásuk. Leginkább az erdei nyiladékok mentén túrnak, főleg földgiliszták után. Aszályos tavaszokon viszont kevesebbet túrnak. Ilyenkor a sertések kevesebb kukoricát kapnak kiegészítőül, egyedenként 1-2 csövet naponta. Amint lehet, elkezdik a békákat és a bokrok leveleit is fogyasztani. A növényzet fejlődésének köszönhetően a múltban is a március mindig sokkal könnyebb volt a svinjaroknak és a sertéseknek egyaránt, mint a tél. Az állatok legeltek, és keresték a lehullott gyümölcsöket a galagonya- és kökénybokrok alatt, a megmaradt

makkokat, a gyertyán és mezei juhar magjait. Ha pedig „szükségben voltak”, akkor a mocsarakban is túrtak gyökerek után.

Az áprilisi erdő a sertések paradicsomának nevezhető. Az erdőkben és a mocsarakban legelnek (például fehér tippant, csalánt) és cserjéket – különösen a fiatal egyedeket – „leveleznek” (galagonya, mezei juhar, gyertyán). Az állatok a mocsarakban és a mocsarak környékén gilisztát keresnek (valamivel kevesebbet esznek belőle, mint az előző hónapokban), továbbá a makkot (egy jó makkos év után még ilyenkor is van), valamint megeszik a vadon élő madarak tojásait és fiókáit is. A galagonya virágzásakor megjelennek a szúnyogok, miközben egyes lágyszárú fajok levele öregedni kezd. Ha jó volt az időjárás, a sertéseknek ebben a hónapban korábban is jó életük volt (földigilisztázás és legelés).

Májusban gilisztát esznek, fű- és hereféléket, csorbókát, tarackot, madárkeserűfüvet és gyermekláncfüvet legelnek, illetve a bokrok leveleit fogyasztják, bár a cserjék levelei ekkor már lassan elöregszenek. Sokféle növényfaj áll rendelkezésükre. Kellő mennyiségű giliszta is van a vizes helyeken, ha az időjárás nem túl száraz. A bársonylégylárvából is lehet még májusban. Az állatok az utolsó makkokat keresik (ha vannak) és az első vargányákat, valamint madarokat és halat esznek. Régebben májusban az erdőkben és a mocsarakban mindent megtaláltak, amire szükségük volt. A mocsarakban több volt a víz, az árvizek sok halat hoztak, a disznók pedig ezekből és más apró állatokból éltek.

A június gyakran nagyon meleg és száraz. A füvek elöregszenek (ha esik az eső, akkor kevésbé), a disznók azokat a növényeket eszik, amelyeket a legjobban szeretnek. A nedves helyeken gilisztáért túrnak, a sekély vízben vagy iszapban békákat, ebihalakat és halakat, a Boszut folyóban és a mocsarakban vízinövényeket (vítitököt, tócsagaszt, békalencsét) esznek. Szívesen legelik a vízben álló füveket is. Kínozzák őket a szúnyogok és a böglyök, ezért sokat dagonyáznak. Nyáron több kukoricára lehet szükségük, mivel az erdők talaja és a mocsarak kiszáradnak, így nem jutnak hozzá az egyéb táplálékukhoz. A 70-es évekig is hasonló volt a helyzet júniusban, mint májusban, de az erdő jobban „kiürült”, mivel sok volt benne a jószág (sertés, szarvasmarha, juh). A svinjarok frissen vágott árpát és a vetésekből szedett zöld gyomokat hoztak az állatoknak, de a régi fajták (Sremska lasa) elmentek sásleveleket legelni. Ez időben rendszeresen kihajtották őket a falusi legelőkre réti füveket legelni.

A július általában szintén nagyon száraz és meleg. Az erdőtalaj és a mocsarak kiszáradnak, a giliszták mélyebbre húzódnak. A disznók ekkor kevésbé válogatósak, azt eszik, amit találnak: lehullott gallyakról a leveleket, vízinövényeket legelnek, valamint gyökereket, rizómákat keresnek a mocsarakban (például a nőszirmét), és fiatal, illetve elhullott állatokat is fogyasztanak. A svinjarok annyi kukoricát adnak nekik ekkor, hogy ne fogyjanak. Ilyenkor, a melegben a sertések

többet pihennek. Manapság már nem mennek tarlóra. A múltban először a falusi gyeplegelőkre, majd az „üres”, azaz táplálékban szegény erdőből a tarlóra mentek („július-augusztusban éhezik az erdő”), felették az aratáskor elszórt búza- és árpaszemeket, és a gyomokat legelték (tarack, apró szulák, madárkeserűfű stb.). Folyamatosan mozogtak a tarló és az erdő között. Az erdőben lévő sertéseknek disznóparéjt, tarackot, csorbókát és (ritkításkor vagy takarmánynak vetett) kukoricahajtást gyűjtöttek.

Augusztusban az erdő még mindig „üres”, a mocsarak kiszáradnak, a mocsárfelek sara megkeményedik (nem túrható). A disznók füvet (fehér tippant) legelnek, és várják az első (még éretlen, kukacos, csípős, kevésbé tápláló) makkot, mert nincs más – „muszáj”, és eszik a lehullott vadszilvát. A lehullott ágakról leeszik a leveleket és vargányát keresnek. Igyekeznek elrejtőzni a böglyök és pöcsikek elől. A korai „őszi” esők (augusztusban!) frissítik a növényzetet. Korábban a disznók az erdő kínálatától függően a tarlókon maradtak. A svinjarok lerázták a még éretlen makkot a rászoruló állatoknak és gyűjtötték nekik az aratáskor elhullott kalászsokat. Az állatok kilométerekre eljártak, illetve kondákban hajtották őket, hogy megtalálják a legjobb korai makkokat. Azokat az erdőrészeket azonban, ahol az erdészek makkot terveztek gyűjteni, a disznóknak el kellett hagyniuk.

Szeptemberben minden az esőtől és a makktól függ. Először a mocsarakban újul meg a fű a nyári aszályok után. A sertések itt legelnek (fehér tippant), és keresik a gilisztákat (ezek a legfontosabb őszi táplálékaik a makk nélküli éveken). Először a vadkörte és szilva érik, utána a vadalma, bár a sertések ez utóbbit csak akkor eszik, ha nincs más. A kocsányos tölgy érett makkja általában szeptember 20-a és október 20-a között hullik le. Ezek még csípősek, amíg az eső át nem áztatja őket (a sertések nem mindig eszik, ha túl csípős a makk). A csertölgy makkját ilyenkor (kb. tavaszig, amíg a dér nem csípte meg) még nem fogyasztják. Szeptemberben bőséges vargányatermés lehet, valamint kukoricát kapnak, ha nincs makk. Régen a sertések szeptemberben még a tarlókon voltak, illetve az erdőben keresgéltek. A kukorica betakarítása után bárhová mehettek a szántóföldeken, ahol az elhullott terménymaradványokkal és gyomokkal táplálkoztak, de ha volt makk, akkor inkább az erdőbe mentek.

Az október nagyon sikeres hónap lehet, sokat hízhatnak az állatok. „Várják” az esőt, amely megpuhítja és megédesíti a makkot, és gilisztát is keresnek, ha puha a talaj. Ha nincs elég makk, a mocsári nőszirm és a mocsári harmatkása gyökereit keresik, a svinjarok pedig kukoricát adnak nekik. Ha száraz az időjárás, az erdőben és a mocsarakban legelnek. Régebben hínárt is nagyobb mennyiségben ettek, ha nem volt makk. A jó makktermő éveken nyers vagy főtt takarmánytököket adtak a disznóknak kiegészítésül, hogy enyhítse a gyomorégést, amit a makk csersavja okoz. A svinjarok messzire (akár 5-50 km) is elmentek oda, ahol

bőségesen volt makktermés. Makkolási időszakban különösen fontos volt az állatok ivóvízhez juttatása. Szűktermésű ősökön száraz kukoricaszárat használtak takarmányként.

Novemberben megérkeznek a hideg esők és a köd. A jól termő években sok a makk, de a sertések kevésbé szívesen eszik, míg az az esőtől vagy hótól meg nem édesedik. A november a bársonyléglárva szezonja, ha az időjárás jó, azaz kellően nedves az avar, az állatok felkutatják az avar alatt rejtőző lárvagombócokat, de a gyertyánmagot is eszik, miután megpuhult az esőtől, valamint a vadkörtét és a vadalmát (de ezeket alig, ha van elég makk). Ha nincs makk, legelnek és giliszták után túrnak, illetve kukoricát kapnak kiegészítésül. Ha van elég makk, akkor a havazás kezdetéig nem kapnak kukoricát. Korábban is minden a maktól függött, még jobban, mint napjainkban. A disznók legeltek is, keresték a gilisztákat, ették a vadon termő gyümölcsöket.

A december hasonló a novemberhez. Ha van makk, az állatok azon híznak. Egyébként kukoricát kapnak, valamint azt eszik, amit az erdőben és a mocsarakban találnak. A még zöld leveleket legelik, az első hó után kezdik el fogyasztani a sást. Túrják nemcsak a sás, hanem a nőszirm és a virágkaka gyökerét is, ha éhesek, de szórakozásból is teszik, ha éppen elégedettek, mert jól laktak makkal. Ha hó van, az állatok többet alszanak. Korábban is decemberben is minden a maktól függött. A makkolás közben gilisztáztak is. A régi sertésfajták jobban alkalmazkodtak a téli túléléshez, még akkor is elvoltak, ha az erdő télen keveset adott.

A legfontosabb növényi táplálékok

Az alábbiakban a svinjaroknak a sertések táplálékszerzésével kapcsolatos ismereteit vetjük össze a saját megfigyeléseinkkel, a főbb fogyasztott táplálékok szerint haladva. Minden tétel elején a svinjarok tudását ismertetjük, ezt pedig saját megfigyeléseink követik.

A svinjarok szerint a sertések több növényi anyagot esznek, mint állati eredetűt, még akkor is, ha a kiegészítő takarmányt (kukorica, alma) nem számítjuk bele. Megfigyeléseink szerint is a legtöbb megfigyelési napon több növényt fogyasztottak egész évben, mint állatokat.

A svinjarok szerint a kocsányos tölgy makkja a Száva vidéki erdei-mocsári sertések elsődleges tápláléka, nagyon kedvelik. Az éretlen, kukacos, az éppen megérett és lehullott, illetve a száraz makkot kevésbé eszik, mert csípős ízű és kevésbé tápláló, sőt vetélést is okozhat. (Ezekből a makkokból naponta csak 1-2 kg-ot esznek az állatok.) A csípős makk ellensúlyozására fűvet legelnek, illetve takarmánytököket, marharépat és almát adnak nekik a svinjarok. A disznók a korán termő fát keresik (szeptember elején), és reggel és este kb. fél órán át eszik a makkot (az

érett makkot pedig egész nap). Jobban szeretik, ha november-januárig eső vagy hó megáztatja a makkot – azt a hó alól is megszerzik. Március-áprilisra a makk még édesebbé válik (még szárítva is), naponta akár 5 kg-ot is megesznek belőle, amire sok vizet isznak, vagy havat esznek. Szükség esetén a disznók messzire, több kilométerre is elmennek a jó makkért. Tudják, hol van a legédesebb termés (mindig ugyanazokon a fákon terem). Ez az eledel a következő év májusáig, júliusáig kitarthat. A mocsarakba hullott makk friss marad, és a disznók hónapok, sőt 2-3 év elteltével is megeszik. A csírázó, édes makkot kitúrják. A világháború utáni évtizedekben, augusztusban a makkot a disznóknak még rázták a fákról, bár ez akkor már tilos volt. Maguk a disznók mutatták meg, hogy melyik fát szeretik – ezek általában a mocsarak környékén nőttek. A makkot a Száva mentén, a svinjarok lakóhelyén az 1950-es évekig gyűjtötték, otthon gödrökbe halmozták, majd a csírázó makkot decembertől etették az állatokkal (sőt, visszahozták az erdei sertéseknek), fejenként napi 1 kg-ot. Régebben szinte minden évben termett makk, így az előző évi makk gyakran kitartott az új termésig. A svinjarok szerint a disznók általában a kukoricát jobban kedvelik a makknál, de ha eltelnek makkal, a kukoricát figyelmen kívül hagyják. A csermakkot is megeszik, de csak tavasszal, miután már megnedvesedett, megcsípte a dér és megpuhult, és amikor nem juthatnak hozzá a kocsányos tölgy makkjához. Megfigyeléseink szerint a kocsányos tölgy makkját a disznók mindig ették, amikor az rendelkezésre állt (jellemzően október–december). A nap folyamán többször váltottak a makkolás és a gilisztázás között. A makkot izlelgették és néha kiköpték. A csírázó makkot jobban szerették. 3-15 percet töltöttek egy „édes” fánál, 10-15 makkot ettek percenként. Néhány makk elfogyasztása után megálltak, megroppantották és meghámolták őket. Később egy 20-80 méterre lévő másik fához álltak át. A túrásos makkolás során (5-10 cm mély túrások) a makkot olykor földdel borították be, de később zömmel ezeket is megették.

A svinjarok szerint kedvelt termések az erdei gyümölcsök (például vadkörte), valamint a sulyom. A disznók a galagonya lehullott gyümölcsseit különösen havas télen fogyasztják. Nyáron és ősszel eszik a faepret, diót, cseresznyét, kökényt, mogyorót és somot. Mi alig láttuk, hogy gyümölcsöt fogyasztottak volna (kivéve a vadszilva magját). A gyertyán száraz magját és csírázó (átmedvesedett) magvait késő ősztől tavaszig napokon át mohón fogyasztják, ha nincs tölgy makk. Egészséges a gyomor- és tüdőproblémákkal küzdő malacok számára. A gyertyánmag ugyan nagy mennyiségben terem, de sovány táplálék, túl kicsi, hogy elegendő legyen a nagyobb sertéseknek. Fogyasztását magunk is láttuk, a rágás hangja nagyon jellegzetes.

A félvad körte és alma gyümölcsseit augusztus végétől makkhullásig mohón fogyasztják az állatok. Mindet felfalják, ha nincs makk, de ha „nincs rá szükségük”,

akkor nem. A gyümölcsök lehullása után 2-3 napot várnak, egyes fák alól csak még később esznek. A körte levelét is megeszik (a kanok). A vadalmát is eszik, de kevesebbet, és fogyasztását később kezdik, mint a vadkörteét. Több almát esznek, amíg a makk nem hullik, vagy ha nincs makk. A leveleket is megrágcsálják. Nekünk nincs gyümölcsfogyasztásra vonatkozó megfigyelésünk, viszont láttuk, ahogy a vadalma leveleit ették.

A sulyom zöld és érett termését egyaránt előszeretettel fogyasztják, akár úsznak is érte. Még a tavalyi terméseket is megeszik, a kiszáradt fekete termést azonban nem. A növény gyökerét is megeszik, a levelét kevésbé. Mi nem láttuk e fajt a területen.

A sertések a svinjarok szerint sokféle lágyszárú növényfajt lelegelnek. A „fű” (beleértve a fűféléket és a kétszikűeket is) május végére megöregszik, ha nincs eső, de a nyári esők után újra kinőhet. A fű a vizes helyeken később szárad le. A sertések csapadékos években több füvet legelnek, a víz alól is eszik azt. A fű legelésével „vitaminokhoz” jutnak. A legfontosabb fű a fehér tippan. A sertések a napos helyen növe, úgynevezett „pitomina”-t (szelíd lágyszárú fajokat) jobban kedvelik. Az árnyékban növe fű „vad”. Mi 39 lágyszárú növényfaj fogyasztását figyeltük meg. A disznók türelmesen megrágták a több harapással lelegelt füvet. Kevésbé rágták, ha a fű rövid és friss volt. 1-20 percig legeltek, általában folyamatosan előrefelé lépdelve. A száraz füvet kerülték. Télen a száraz fűlevelek közül a zöld leveleket ették ki.

Az állatok szívesen járnak a mocsarakba. Mocsarak nélkül nehéz lenne őket ezekben az erdőkben tartani, hangsúlyozták a svinjarok. Szeretik a mocsári füvet, gyakran és egész évben fogyasztják őket. Például délutánonként „salátaként” vagy „desszertként” legelik őket, miután délelőtt földigilisztával vagy makkal már jóllaktak. Mi is azt tapasztaltuk, hogy a fehér tippant és a harmatkásafajokat gyakran és türelmesen (5-10 percig) egész éven át fogyasztották. A mocsári füvek nyáron és ősszel alapvető tápláléknak számítottak, de kora tavasszal is fontosak voltak. A békalencsefajokat a víz felszínéről eszik, a disznók úsznak is értük a Boszut folyóban. Mi is láttuk, ahogy nyáron mohón, többször, percekig fogyasztották ezeket a fajokat. A tócsagaz- és süllőhínárfajokat kis mennyiségben vagy ínségben eszik, úsznak értük. Régebben a disznókat a Boszutba hajtották, hogy egyék a hínárt. Mi ezzel a jelenséggel már nem találkoztunk.

Az erdei lágyszárúak nem „pitomina”-k, nem szelíd füvek. A legkedveltebb faj a salátaboglárka, amit kora tavasszal esznek, „amint nagyobb, mint egy köröm”. Kevésbé eszik a növényt, ha már virágzik, a virágait pedig egyáltalán nem. Megközelítőleg május 10-ig van belőle, utána elszárad. A gumócskáit ősszel fogyasztják, de nem lelkesen. Mi is azt tapasztaltuk, hogy a disznók az erdei lágyszárúakat sokkal kevésbé intenzíven és rövidebb ideig fogyasztják,

mint a vizes helyeken élő növényeket, illetve a napsütötte utak menti gyepek fajait. A preferált lágyszárú fajokat a sűrű növényzetből is könnyen (1-2 cm-es pontossággal) kiválogatták. Márciusban és áprilisban türelmesen, 0,5-3 percig fogyasztották a salátaboglárka leveleit, csak azokat válogatva ki a zöld növényzetből.

A svinjarok szerint a fásszárú fajok esetében a sertések az ágak helyett a leveleket részesítik előnyben, ellentétben a gímszarvasokkal. A falevelek fogyasztása áprilisban kezdődik, és a levelek kifejlődésével júniusra már megritkul, a kanok viszont még tovább eszik azokat. Aszályos időszakban több falevével táplálkoznak, mivel kevesebb földigilisztát esznek. A galagonya a leggyakrabban legelt fásszárú faj. Szeretik a leveleit, addig eszik, míg a tövisei puhák. Jó „saláta” a reggeli kukorica után. A svinjarok szerint a mezei juhar leveleit tavasszal szívesen fogyasztják, kevésbé kedvelik ugyan, mint a galagonyáét, de a gyertyánénál jobban. Nyáron kevésbé, de más fák leveleinél hosszabb ideig fogyasztják. A lehullott leveleket ősszel megeszik. A gyertyán leveleit is szeretik (bár nyáron kevésbé eszik), és legelik a rügyeit és a fiatal gallyait is. A kőrisfa leveleit a disznók nem legelik, a nyáron és ősszel lehullott gallyakat és leveleket viszont megeszik. A svinjarok lombtakarmányt csak régebben készítettek, de akkor is ritkán, és csak apró ágakat gyűjtöttek. Mi is láttuk, ahogy a disznók, főleg tavasszal, a bokrok leveleit vagy a friss leveles gallyakat legelték, leggyakrabban a galagonyáét, bár azt is csak kis mennyiségben. Az erdőbelsőben több falevelet fogyasztottak és kevesebbet legeltek. Láttuk, ahogy tavasszal és nyáron rendszeresen és türelmesen (1-3 percig) ették a galagonyát – ügyesen lehúzza a leveleket a gallyakról. Megfigyeltük a gyertyánlevelek és a fiatal gallyak kis mennyiségű fogyasztását is, és láttuk, ahogy a mezei juhar leveleket tavasszal, a lehullott sárga leveleket pedig ősszel türelmesen, kis mennyiségben fogyasztották. A kőrisnél is pontosan azt tapasztaltuk, amit a svinjarok elmondtak.

A sertések szívesen ették a gyomokat, különösen nyáron a tarlókon. Ez a viselkedés azonban mára eltűnt, alig láttuk e fajok fogyasztását. A svinjarok szerint a fehér libatopot frissen eszik, de az érett magokat is. Régen gyakran gyűjtötték zöldtakarmánynak a házi és az erdei sertések számára, bár hasmenést okozhat náluk. A borsos keserűfűvet akkor eszik, ha nincs jobb, például szárazságban vagy frissen, napos helyeken (ezt mi is láttuk, de inkább kerülték, néha csak szagolták). A madárkeserűfűvet viszont nagyon szeretik, „nem tud magasra nőni”, mindet megeszik, de kevesebbet, ha megöregedett. Mi is ezt tapasztaltuk. A nagy csalán levelét frissen és szárazon is eszik, a háznál tartott disznók szívesebben. Gyökerét télen, ha szükségük van rá. A leforrázott, megpuhított csalánleveleket a kocáknek adták olyan időszakokban, amikor nem volt kukorica. Mi is láttuk a levelek legelését. A bojtortján szerbtövist 2-3-leveles állapotban (az első 10 napban) eszik,

a sertések szeretik, nagy mennyiséget ehetnek belőle, de mérgezően hat rájuk. A rosszul táplált és éhes sertések reggelre el is pusztulhatnak tőle. A szerbtövist idősebb állapotában nem eszik. Nagyon szeretik viszont a disznóparéjt, különösen a fiatal leveleit és a szárát, de a magjait is. Egész évben jóllakásig eszik. Régebben gyakran gyűjtötték a gazdák zöldszakarmányként a háznál és az erdőben tartott sertések számára egyaránt.

A sertések főleg télen eszik a lágyszárúak gyökereit, különösen szűk eszten-dőkben. A mocsári nőszirm gyökereit nyáron, késő ősszel és télen is fogyasztják, amikor nincs víz a mocsarakban. A leveleit és a virágait nem. A sások gyökereit különösen télen fogyasztják, amikor azok „érettek”. A sertések „vitaminokat” és „juice”-t szívnak ki belőlük. A zöld és fiatal sásleveleket télen, különösen mély hóban fogyasztják. A zsombéksás leveleit kevésbé, mint a többi fajtát. A tavi káka gyökereit nyáron, a víz alatt és a puha iszapból szerzik meg, de télen is, különösen, ha nincs makk. A leveleit nem eszik. A szittyók gyökereit télen fogyasztják, egész növényeket kitérnek. A leveleit ritkán, havas télen és frissen eszik a rászoruló, azaz kukoricával nem megfelelően táplált disznók. Mi a magassások gyökereinek (pontosabban gyöktörzseinek) rendszeres, néha több mint 20 percig tartó fogyasztását figyeltük meg, különösen télen és kora tavasszal. A 10-30 cm hosszú gyöktörzseket kitértük, és 2-3 percig rágták, szívogatták. A tavi kákát rendszeresen elkerülték, a szittyókat ritkán megrágcsálták, de gyökérfogyasztást egyik fajnál sem láttunk. A mocsári nőszirm leveleit néha megrágcsálták, gyökérfogyasztást viszont nem láttunk. A kerek repkény és a pénzlevelű lizinka gyökereit csak egyszer-egyszer és csak másodpercekig ették.

A svinjarok szerint a disznók a fák és cserjék gyökereivel nem táplálkoznak (legalábbis ezt sohasem látták), vagy talán csak ritkán, például kemény télben és mély hóban. „A disznóknak nincs rá szükségük.” A vaddisznók télen többet ehetnek, ha szükségük van rá. Mi sohasem figyeltük meg a fa- és cserjegyökerek fogyasztását, de gyakran láttuk, hogy a disznók földigiliszták keresése közben hogyan törik és tépik szét azokat.

A sertések szeretik a vargányát, jobban kedvelik a makknál, sőt még a kukoricánál is. „Ha a disznók este sokáig maradnak az erdőben, tudhatod, már terem a vargánya.” A szarvasgombát is keresik és eszik. Más gombafajokat csak ritkán vagy sohasem esznek. A svinjarok szerint a disznók egymástól tanulják a gombák fogyasztását, ezért a különböző kondák más-más fajokat és eltérő mennyiségekben fogyaszthatnak. Mi a frissen disznójárta területeken sok érintetlen gombát láttunk, és csak kétszer tapasztaltuk, hogy a disznók gombát rágcsáltak. A megfigyelési napokon vargánya éppen nem volt a területen.

A legfontosabb állati táplálékok

A svinjarok szerint a sertések gyakran esznek állatokat, különösen földgilisztát és halat, de összességében kisebb mennyiségben, mint növényt. Megfigyeléseink szerint az állatok és a növények keresése gyakran időben elkülönült egymástól (például makk és fű, illetve földgiliszta).

A sertések egész évben fogyasztanak gilisztát, de a nedves időszakokban többet. A giliszta „a hús és a csemege”. Meleg és nedves tavasszal a kocák olykor túl sokat esznek belőle és hányhatnak tőle. A sertések rendszeresen felkeresik azokat a területeket, ahol a giliszta nagyobb számban fordul elő. A disznók szívesen túrnak az erdei nyiladékokon és az útszéleken a giliszták után, különösen szárazabb időben a teherautók mély nyomaiiban, ami konfliktushoz vezet az erdészekkel. A sertések a hó alatt is túrnak giliszta után. Az erdőben nem túl erős a fagy, így a hidegebb időszakokban is túrhatnak. Azonban miután órákon át gilisztát fogyasztottak, szükségük van egy kis „desszertre”, ezért a vizes helyekre mennek és friss zöld fűvet legelnek. Mi is azt tapasztaltuk, hogy a disznók a gilisztákat egész évben keresték, de leginkább késő télen és tavasszal, amikor nem volt makk. Úgy keresték a több gilisztát tartalmazó foltokat az erdőben, hogy az avar alatt szimatoltak utánuk, néhány másodpercig itt-ott próbaképpen beletúrva a talajfelszínbe. A nyiladékokat valóban kedvelték. Becsléseink szerint egy sertés kb. 400-1500 egyedevet evett meg egy „gilisztázós” napon februárban és márciusban (15-60 másodpercenként egyet, 4-8 órán át). Mélyebbre túrtak (20-30 cm), ha a giliszták mélyebbre mentek, és sekélyebbre esőzések után (ilyenkor közvetlenül az avarréteg alatt kutattak utánuk). A mélyen áttúrt foltok általában 1-10 m²-esek voltak, és 3-10 percig túrták őket. Az erdő talajának 70-90%-át túrták át. (Megjegyzés: a megfigyelés telén nem volt makk.)

A disznók egyaránt kedvelik a szárazföldi és a vízi csigákat, és egész évben fogyasztják őket, ha rendelkezésre állnak. A múltban néha gyűjtötték is a csigákat a háznál tartott sertések számára. A meztelen csigákat egyes svinjarok szerint megeszik, mások szerint soha („kipróbáltam, adtam nekik...”). A sertések szeretik a kagylókat, s meg is tanulják, hogyan kell (fejükkel és első testfelükkel) lebukni értük. A húsuikat megeszik, a héjukat általában elvetik. A régebbi sertésfajták még inkább ették a kagylókat, akár egész nap. A házi sertés számára gyűjtöttek is kagylókat takarmányként. A kagylók a Boszútban a közelmúltbeli vízszennyezések miatt egyre ritkábbakká váltak. Mi csak néhány alkalommal láttuk szárazföldi csigák fogyasztását (a héj roppantását hallottuk), a vízi csigákat nyáron a sekély vízben ették.

A svinjarok szerint a sertések a talajban, a holtfában vagy a kéreg és a moha alatt található nagyobb bogarak lárváit fogyasztják, de a kifejlett bogarakat nem.

A disznók a nagyobb szöcskefajokat, az elpusztult szitakötőket, esetleg néhány hangyát is megesznek, a nagy futóbogarakat és a gyapjaspille hernyóit azonban nem. Mi csupán azt láttuk, hogy az állatok a korhadt tuskókat és a mohával benőtt törzseket rovarok és más gerinctelenek után átkutatták.

A bársonylégy lárvája nagyon tápláló a sertések számára, jól híznak tőle. Az 1-1,5 cm-es, barnás lárvák kb. ökölnyi méretű, >50-200 egyedet számláló, akár métereken át húzódó csoportokban, gyakran korábbi vízállások peremén élnek, elszórta az erdőben. A disznók kiszagolják, majd felnyalják, megrágcsálják őket, míg a maradék lárvá újra összetömörül. Olykor túl sokat esznek belőlük, amitől hányhatnak. A lárvá a nedves ősz és a havas telet, valamint a szárazabb gyertyánerdőket kedveli, ahol zavartalan a többéves avarréteg. Novemberben, decemberben vagy március környékén jelenik meg, de nem minden évben. Mi, vélhetően a szárazabb időszak miatt, csak egy helyen találtunk bársonylégylárvát. Azon a területen a disznók buzgón kerestek valamit (az orrukát egyenes vonalban mozgatták közvetlenül az avarréteg alatt), de nem tudtuk megfigyelni egyetlen lárvá elfogyasztását sem.

A hal a sertések kedvenc tápláléka, még a kukoricánál és a földigilisztánál is jobban szeretik. A haldögöt is eszik, a lebegő haldögök után úsznak is. Beteg sertéseknek (például vetélés után) a svinjarok néhány napig halat adnak, hogy a kocák visszanyerjék étvágyukat. A disznók a kiszáradó mocsarakban áradások után minden halat megesznek, ami aztán bűdössé teszi az ürüléküket. A halat a svinjarok a sertések szoktatására és irányítására is használják, például a kocák visszacsalogtatására a disznóólba az erdőbeli fialás után. Két alkalommal mi is láttuk, hogy a sertéseknek extra táplálékként, illetve gyógyszerként „szeméthalat” (inváziós ezüstkárász és törpeharcsát) adtak, amit azok lelkesen és gyorsan meg is ettek.

A békákat (kecske- és erdeibéka-csoport) és az ebihalakat szintén szívesen fogyasztják. A svinjarok szerint a disznók szinte „megőrülnek” értük, és esőzések után egész nap futnak utánuk. Szárazabb évszakokban is megeszik őket. Nem eszik meg azonban a varangyokat és a vöröshasú unkat, „mert mérgezőek”. Esznek teknősöket is, a fogukkal és a lábaikkal széttépik őket, feltörrik a páncéljukat, és megeszik a húst. Siklókat és gyíkokat viszont a svinjarok többsége szerint nem esznek. E fajok kapcsán sajnos nincsenek saját terepi megfigyeléseink.

A sertések megeszik a fiatal és beteg kacsákat (főleg tőkés récét), valamint a fészkekből kiesett gémfiókákat, a röpképtelen és elpusztult madarakat is, valamint a földön fészkelő fajok tojásait. Egereket (például erdei egereket) és más kisemlősöket is esznek, ha el tudják kapni őket (például hóban könnyebben). Az erdei egerek raktáraiban is megkeresik a makkot, kitérítik, feldöntik a nagy tuskókat, hiszen alattuk akár 10-20 kg makk is lehet, ami több disznónak is elegendő. Egymást tanítják, hogyan kell ezt csinálni. Mi csak több feldúlt és kirabolt raktárat láttunk,

konkrét rablást nem. A disznók a beteg vagy sérült gímszarvast és őzet, illetve minden emlősdögöt felfalnak, de a rókáét és a sakálét nem. Mi sem láttunk ilyet, de találtunk érintetlen elpusztult rókát és sakált a szálláshelyek közelében.

Összegzés és kitekintés

Kutatásaink legfontosabb eredményei a következők:

- A svinjarok elmondásai és a saját megfigyeléseink alapján is azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az erdei sertéslegeltetés korántsem egyenlő a makkoltatással. Egyrészt makkolás közben giliszták után is túr és legel is a disznó, mivel az egyes tápláléktípusok egymást kiegészítik (például szénhidrát, fehérje és rost). A makk fogyasztása közben az abban található kártevő rovarok lárváit is elfogyasztja, ezáltal az erdőnek egyféle szolgáltatást is tesz. Másrészt nem makkos évben, illetve nem makkos évszakokban is tartható disznó az erdőkben, különösen, ha mocsarak is vannak elérhető távolságban, illetve, ha a nyári aszályos és a hideg, havas téli időszakokban a túlélést gyeplegelő, tarlók és kiegészítő takarmányok segítik.
- A dokumentált tudás gazdagsága alapján feltételezzük, hogy az európai középkori és újkori disznótartáshoz kapcsolódó hagyományos ökológiai tudásnak egy jelentős része még fellelhető a Boszút és Száva folyók árterén. Cikkünkben ennek csupán egy kis részét tudtuk bemutatni.
- A svinjarok 166 növényfajt (taxont) ismernek, 98-ról tudják, hogy azokat eszi a sertés, 56-ról, hogy elkerüli, továbbá 42 állattaxont fogyasztanak, 17-et pedig elkerülnek. A megfigyeléses vizsgálataink általában kevesebb információt tartalmaznak, mint a svinjarok tudása, de több faj(csoport) esetében is kiegészítettük a svinjarok megfigyeléseit (például apró termetű lágyszárú fajok vagy a giliszta fogyasztási módjai kapcsán).
- Mind a svinjarok szerint, mind megfigyeléseink alapján a disznó egyfelől mindenevő (szinte mindent megeszik, ami eléje kerül), másfelől kimonodottan ínyenc, azaz nagyon megválogatja, hogy melyik évszakban, illetve napszakban mit és abból mennyit eszik. Emiatt tájról tájra és időszakról időszakra lényegesen eltérő lehet az elfogyasztott táplálékok spektruma.
- Eredményeink segíthetik az erdei és mocsári sertéstartással kapcsolatos szórványos, de korabeliségük miatt kulcsfontosságú történeti források mélyebb ökológiai értelmezését, amihez azonban először össze kell gyűjteni ezeket Európa országaiból, ami tudomásunk szerint még nem történt meg.

PIG KEEPING IN THE FORESTS AND MARSHES OF SREM (SERBIA)

The Traditional Ecological Knowledge of Svinjars

*By Zsolt Molnár – Klára Szabados – Alen Kiš – Jelena Marinkov – Marianna Biró – Kinga Öllerer –
Dániel Babai – Krisztián Katona – Viktor Ulicsni – László Demeter*

SUMMARY

The authors studied extensive pig keeping in forests and marshes, a historically widespread but nowadays almost extinct practice in Europe, but one with high potential in bio-farming and conservation. The knowledge of pig keepers and the foraging of their pigs are sparsely documented. The authors explored the knowledge of traditional pig keepers (*svinjars*) about wild plants and animals, and pig foraging in the Sava-Bosut forest-marsh complex in Serbia. They conducted picture-based interviews, participatory fieldwork, and visual observation on pig foraging. The *svinjars* knew that the pigs consumed 98 plant and 42 animal taxa, and avoided 56 and 17, respectively. The seasonality of foraging was high, the pigs were omnivorous but choosy. The knowledge of the *svinjars* is a disappearing cultural heritage of European importance.